

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ
У ЗАПОБІГАННІ СТВОРЕННЯ НЕПЕРЕДБАЧЕНИХ ЗАКОНОМ
ВОЄНІЗОВАНИХ АБО ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ****FOREIGN INDUSTRIAL ACTIVITY OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES
IN FOREIGN UNITED STATES OF UNLAWFUL MILITARY OR FORMULATIONS**

У статті досліджуються теоретичні та практичні аспекти діяльності правоохоронних органів зарубіжних держав у сфері запобігання створенню не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань. На основі аналізу міжнародного досвіду розглянуто особливості виникнення, розвитку та функціонування незаконних воєнізованих і збройних формувань під час збройних конфліктів на території колишньої Югославії, Придністровського регіону Республіки Молдова, Грузії, Чорногорії та Чеченської Республіки. Встановлено, що діяльність таких формувань у більшості випадків супроводжується зовнішньою політичною, фінансовою, інформаційною та військовою підтримкою, а їх створення здійснюється шляхом використання існуючих соціальних, етнічних, мовних, релігійних та політичних суперечностей у суспільстві. Доведено, що незаконні воєнізовані формування є важливим елементом реалізації стратегій гібридного впливу та використовуються для дестабілізації внутрішньополітичної ситуації, порушення територіальної цілісності держав і створення квазідержавних утворень.

Проаналізовано механізми протидії діяльності незаконних воєнізованих формувань, які застосовуються правоохоронними органами різних держав. Визначено, що ефективна профілактика таких проявів ґрунтується на комплексному підході, який включає криміналізацію створення та участі у незаконних воєнізованих структурах, проведення системного моніторингу кризових регіонів, виявлення факторів радикалізації населення, протидію незаконному обігу зброї, контроль фінансових потоків, удосконалення інформаційної політики та забезпечення належного рівня прикордонної безпеки. Значна увага приділяється міжнародному співробітництву правоохоронних органів, обміну оперативною інформацією та координації спільних заходів із протидії організованій злочинності, тероризму та незаконним збройним формуванням.

Ключові слова: незаконні воєнізовані формування, незаконні збройні формування, правоохоронні органи, національна безпека, гібридна війна, кримінальна відповідальність, міжнародне співробітництво, кримінальний аналіз.

The article examines the theoretical and practical aspects of the activities of law enforcement agencies of foreign powers in the area of illegal military or military operations. Based on the analysis of international evidence, the peculiarities of the origin, development and functioning of illegal military and military formations during the time of violent conflicts on the territory of Koslovna are examined. Yugoslavia, the Transnistrian region of the Republic of Moldova, Georgia, Montenegro and the Chechen Republic. It has been established that the activity of such formations in most episodes is accompanied by external political, financial, informational and military support, and their creation is influenced by The way to explore the essential social, ethnic, cultural, religious and political aspects of the marriage. It has been proven that illegal military

formations are an important element in the implementation of the hybrid influx strategy and are used to destabilize the domestic political situation, destroy territorial integrity of powers and the creation of quasi-power creations.

The mechanisms of counteracting the activities of illegal military formations, as established by law enforcement agencies of various powers, are analyzed. It has been determined that effective prevention of such manifestations is based on an integrated approach, which includes criminalization of involvement in illegal military structures, systematic monitoring of crisis regions, identifying factors of radicalization of the population, combating illegal trade in wildlife, controlling financial flows, improving information policy and ensuring a reliable level of border security. Significant respect is attached to the international intelligence of law enforcement agencies, the exchange of operational information and the coordination of emergency operations against organized crime, terrorism and illegal animal molds.

Key words: *illegal military uniforms, illegal military uniforms, law enforcement agencies, national security, hybrid war, criminal intelligence, international spying, criminal analysis.*

Постановка проблеми. Сучасні умови розвитку міжнародних відносин характеризуються зростанням кількості локальних збройних конфліктів, гібридних війн та інших форм деструктивного впливу на державний суверенітет і територіальну цілісність держав. Одним із найбільш небезпечних проявів таких процесів є створення та функціонування не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, діяльність яких становить реальну загрозу національній безпеці, громадському порядку, конституційному ладу та правам людини. Практика останніх десятиліть свідчить, що незаконні воєнізовані формування дедалі частіше використовуються як інструмент реалізації зовнішньополітичних стратегій окремих держав, засіб дестабілізації внутрішньої ситуації та механізм встановлення контролю над окремими територіями.

Світовий досвід засвідчує, що виникнення незаконних воєнізованих формувань, як правило, відбувається в умовах політичної нестабільності, міжетнічних протиріч, мовних та релігійних конфліктів, економічної кризи або зовнішнього втручання. Події на території колишньої Югославії, у Придністровському регіоні Республіки Молдова, Абхазії, Південній Осетії, Чечні та інших регіонах світу підтверджують, що діяльність таких формувань часто супроводжується насильством, терористичними проявами, воєнними злочинами, масовими порушеннями прав людини та створенням квазідержавних утворень. При цьому незаконні збройні формування нерідко отримують фінансову, матеріально-технічну, кадрову та інформаційну підтримку з боку іноземних держав або міжнародних злочинних структур [1, с. 125-126].

Для України зазначена проблематика має особливе значення у зв'язку зі збройною агресією російської федерації, яка супроводжується використанням незаконних воєнізованих формувань на тимчасово окупованих територіях. Досвід окупації Автономної Республіки Крим, частини територій Донецької та Луганської областей, а також повномасштабного вторгнення у 2022 році свідчить про те, що незаконні збройні формування є одним із ключових елементів гібридної війни та використовуються для створення ілюзії внутрішнього конфлікту, приховування безпосередньої участі держави-агресора та забезпечення контролю над окупованими територіями.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження зарубіжного досвіду діяльності правоохоронних органів у сфері запобігання створенню незаконних воєнізованих або збройних формувань. Аналіз міжнародної практики дозволяє виявити найбільш ефективні правові, організаційні, інформаційні та криміналістичні механізми протидії таким проявам, а також визначити перспективні напрями вдосконалення діяльності правоохоронних органів України [2, с. 734-735]. Вивчення досвіду іноземних держав є необхідною умовою формування сучасної системи превенції, здатної ефективно реагувати на новітні виклики та загрози у сфері забезпечення національної безпеки, захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України.

Мета статті: Метою статті є дослідження зарубіжного досвіду діяльності правоохоронних органів щодо запобігання створенню не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, а також визначення перспективних напрямів його використання у практиці правоохоронних органів України.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематика протидії незаконним воєнізованим та збройним формуванням досліджувалася у працях вітчизняних і зарубіжних учених, а саме: А. А. Вознюка, Ю. Р. Гавдьо, І. М. Гриненка, Р. М. Дударця, Г. П. Жаровської, П. С. Єпринцева, Ю. Ф. Іванова, І. І. Іванчишина, А. О. Конончука, Є. П. Коць, Ю. В. Луценка, Р. В. Осуховського, В. А. Робака, В. Г. Севрука, І. С. Шапкіна та інших.

Праці таких науковців дозволили розглянути питання забезпечення національної безпеки, протидії тероризму, організованій злочинності, сепаратизму та гібридним загрозам. Водночас

виявленню інформаційно-психологічних операцій та нейтралізації деструктивного інформаційного впливу. Практика країн Європейського Союзу свідчить, що інформаційна безпека сьогодні розглядається як невід'ємний елемент загальної системи запобігання створенню незаконних збройних формувань [9, с. 176-177].

Важливим напрямом діяльності правоохоронних органів зарубіжних держав є здійснення ефективного контролю за державним кордоном. Аналіз міжнародних конфліктів показує, що незаконні воєнізовані формування потребують постійного поповнення особовим складом, зброєю, боєприпасами, технікою та фінансовими ресурсами. Саме тому прикордонний контроль виступає одним із ключових елементів системи протидії таким структурам. У більшості європейських держав застосовуються сучасні технічні засоби моніторингу державного кордону, автоматизовані системи аналізу ризиків, міжнародний обмін інформацією про переміщення осіб та вантажів, а також спільні прикордонні операції [10, с. 323-324].

Суттєву роль у запобіганні діяльності незаконних воєнізованих формувань відіграє міжнародне правоохоронне співробітництво. У країнах Європейського Союзу значна увага приділяється взаємодії національних правоохоронних органів із Європолем, Інтерполом та іншими міжнародними структурами. Таке співробітництво забезпечує можливість оперативного обміну інформацією про осіб, причетних до терористичної діяльності, незаконного обігу зброї, фінансування злочинних організацій та участі у діяльності незаконних збройних формувань. Для України особливого значення набуває співпраця з Європолем, яка дозволяє використовувати сучасні аналітичні інструменти та європейські практики боротьби з організованою злочинністю.

Одним із найбільш ефективних інструментів сучасної правоохоронної діяльності є кримінальний аналіз. У країнах Європейського Союзу активно використовується методологія SOCTA (Serious and Organised Crime Threat Assessment), яка дозволяє здійснювати комплексне оцінювання загроз організованої злочинності та прогнозувати можливі ризики для національної безпеки. Використання зазначеної методології сприяє виявленню потенційних осередків формування незаконних воєнізованих структур, визначенню джерел їх фінансування та встановленню зв'язків між учасниками злочинної діяльності.

Сучасні правоохоронні органи зарубіжних держав широко використовують можливості цифрових технологій та інформаційних систем. Одним із перспективних напрямів є застосування OSINT-розвідки, що передбачає отримання та аналіз інформації з відкритих джерел. Соціальні мережі, електронні ресурси, медіаплатформи та інші джерела інформації дозволяють своєчасно виявляти факти вербування учасників незаконних збройних формувань, встановлювати маршрути їх переміщення, документувати зв'язки між учасниками злочинних груп та збирати докази їх протиправної діяльності. Практика використання відкритих джерел довела свою ефективність під час розслідування міжнародних злочинів та воєнних конфліктів [11, с. 125-126].

Важливим елементом сучасної системи протидії злочинності є використання національних баз генетичної інформації. У Великій Британії, США, Канаді та інших державах функціонують масштабні реєстри ДНК-профілів, які використовуються для ідентифікації осіб, причетних до вчинення тяжких злочинів. Такі системи дозволяють встановлювати особи загиблих учасників незаконних збройних формувань, виявляти причетність осіб до воєнних злочинів та забезпечувати доказову базу у кримінальних провадженнях. В умовах сучасних воєнних конфліктів значення генетичної ідентифікації постійно зростає.

Крім того, правоохоронні органи провідних держав активно впроваджують новітні технічні засоби для отримання доказової інформації з цифрових пристроїв. Використання спеціалізованих програмно-технічних комплексів дає можливість відновлювати видалені дані, отримувати доступ до захищеної інформації та документувати електронні комунікації учасників злочинних угруповань. Такі технології значно підвищують ефективність розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із діяльністю незаконних воєнізованих формувань [12, с. 169-170].

Отже, аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що запобігання створенню непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань є комплексним напрямом діяльності правоохоронних органів, який поєднує правові, організаційні, інформаційні, оперативно-розшукові та міжнародні заходи. Ефективність такої діяльності забезпечується завдяки своєчасному виявленню загроз, міжнародній координації зусиль, використанню сучасних технологій та постійному вдосконаленню механізмів захисту національної безпеки. Для України вивчення та впровадження позитивного зарубіжного досвіду є важливою передумовою підвищення ефективності протидії незаконним воєнізованим формуванням та зміцнення державної безпеки в умовах триваючих зовнішніх загроз.

Висновки. Проведене дослідження дозволило встановити, що створення непередбачених законом воєнізованих або збройних формувань є однією з найбільш небезпечних загроз національній безпеці держав, оскільки такі структури використовуються для дестабілізації суспільно-політичної ситуації, порушення територіальної цілісності, підризу діяльності органів державної влади та реалізації зовнішньополітичних інтересів окремих держав. Аналіз воєнних конфліктів на території колишньої Югославії, Придністров'я, Грузії, Чорногорії та Чечні

свідчить, що незаконні воєнізовані формування часто виступають складовою гібридних стратегій, які поєднують військові, політичні, інформаційні та кримінальні засоби впливу.

Встановлено, що ефективна діяльність правоохоронних органів щодо запобігання створенню таких формувань повинна ґрунтуватися на комплексному підході, який включає своєчасне виявлення причин виникнення соціальних і політичних конфліктів, посилення контролю за державним кордоном, протидію незаконному обігу зброї та фінансуванню протиправної діяльності, удосконалення інформаційної політики держави та нейтралізацію деструктивного інформаційного впливу. Важливе значення має також криміналізація діяльності незаконних воєнізованих формувань та забезпечення невідворотності кримінальної відповідальності їх організаторів і учасників.

Досвід зарубіжних держав підтверджує ефективність міжнародного правоохоронного співробітництва, використання кримінального аналізу, методології СОСТА, можливостей OSINT-розвідки, генетичних реєстрів та сучасних цифрових технологій для виявлення, документування та припинення діяльності незаконних збройних структур. Використання зазначених інструментів у поєднанні з національними напрацюваннями дозволить підвищити ефективність діяльності правоохоронних органів України у сфері забезпечення національної безпеки, протидії незаконним воєнізованим формуванням та захисту державного суверенітету в умовах сучасних воєнних і гібридних загроз.

Список використаних джерел

1. Севрук В. Г. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: теорія та практика : монографія. Київ : Видавництво Людмила, 2022. 1092 с.
2. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за створення злочинних об'єднань та участь у них : монографія. Київ : ФОП Маслаков, 2018. 928 с.
3. Служба безпеки України як складова системи протидії організованій злочинності та корупції : монографія / Гавдьо Ю. Р., Гриненко І. М., Луценко Ю. В. та ін. Київ : НА СБУ, 2021. 144 с.
4. Дударець Р. М. Розслідування створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.09. Київ, 2020. 269 с.
5. Єпринцев П. С. Зарубіжний досвід запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються організованими групами. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 4. С. 698-701.
6. Осуховський Р. В. Характеристика не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань, створених в умовах збройної агресії. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. Вип. № 2. С. 293–301.
7. Колодяжний М. Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія / за ред. В. В. Голіни. Харків : Право, 2017. 252 с.
8. Конончук А. О. Мета створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань та участі в них. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 3 (108). С. 288–302.
9. Коць Є. П. Доказування під час досудового розслідування кримінальних проваджень про створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: дис. ... д-ра філос. : 081 – «Право». Львів, 2022. 222 с.
10. Жаровська Г. П. Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні: дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2019. 578 с.
11. Іванчишин І. І. Виявлення та розслідування злочинів, учинених злочинними угрупованнями : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Дніпро, 2017. 321 с.
12. Робак В. А. Кримінальна відповідальність за створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2008. 259 с.

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.09.2025

Дата публікації: 25.09.2025